

PRIVACY EN REGISTRATIE

EEN VERSLAG VAN DE LEZING VAN JOLANDA VAN BOVEN
16 JANUARI 2014 TE ASSEN.

In dit verslag wordt een aantal keer verwezen naar de diapresentatie, die eveneens te vinden is op de website van STAMM.

*Een deelnemer na afloop:
"Vanmiddag een verhaal waar een mens wat aan heeft
en een performance om je vingers bij af te likken."*

"Je kunt transitioneren wat je wilt, maar als die cultuurverandering niet op gang komt, dan gaat het niet". Het werken aan cultuurverandering is een belangrijk thema van STAMM als het gaat om het sociale domein. Het is ook de kern boodschap van Jolanda van Boven als het gaat om privacy en registratie. De rode draad in haar lezing is de grote paradigmawisseling die nodig is om daadwerkelijk samen te kunnen werken, om kokers te slechten en echt interdisciplinair te werken in sociale teams.

DRIE PARADIGMAVERSCHUIVINGEN

"U gaat met elkaar samenwerken en daarvoor is het nodig dat je gegevens met elkaar deelt", zo sprak Jolanda van Boven de zaal aan waar 60 deelnemers uit veel verschillende disciplines bij elkaar zaten. En daarmee benoemde ze de eerste van drie paradigmaverschuivingen.

Je deelt als professional niet alleen gegevens met collega's uit de eigen discipline, maar met alle professionals die betrokken zijn bij de zorg van een cliënt.

"Maar dan stuit u op gewoonten en culturen, die dit belemmeren". Veel gehoorde argumenten om gegevens niet te delen zijn:

- a) "Ik heb een vertrouwensrelatie met mijn cliënt". Maar dat is niet exclusief voor één professional en legt daarmee geen gewicht in de schaal.
- b) "Daar zit mijn cliënt niet op te wachten". Dit is een gemak argument waarin vaak vóór de cliënt wordt gedacht.
- c) "Ik heb beroepsgeheim". De bedoeling van het beroepsgeheim is dat cliënten zich veilig kunnen voelen. Maar dat betekent niet dat je niets hoeft te doen en geen gegevens deelt.

En deze laatste raakt een andere paradigmaverschuiving.

Niets doen is ook een keuze is waar je verantwoordelijk voor bent en voor gehouden kunt worden.

Professionals staat immers een koffer vol juridische gereedschappen ter beschikking om iets te kunnen doen. Deze gereedschappen heeft Jolanda van Boven de deelnemers op illustratieve wijze getoond.

Zo zijn er verschillende juridische documenten waarmee je kunt interveniëren in iemands leven (zie dia 'Nieuwe kader'). In Nederland zijn we vooral opgevoed en opgegroeid met het idee dat 'als mensen dat niet willen, we ons er niet mee bemoeien'. Van oudsher doen we alleen iets als er 'een ernstig vermoeden' tot 'zeker weten' is dat er iets aan de hand is.

Dit is de derde paradigmawisseling.

De aandacht voor mensen/cliënten verschuift naar een vroeger stadium, naar daar waar zorgen zijn.

Een voorbeeld van gereedschap hiervoor is de wet meldcode. Met de wet meldcode moeten professionals nu achter de voordeur, ook als het nog in het stadium is van 'je zorgen maken over'. En zo geeft het recht op schuldhulpverlening de gemeente automatisch de verplichting om de oorzaak van schulden te achterhalen.

Het hart van de privacy is de Wet Bescherming Persoonsgegevens (WBP). Een hele belangrijke wet die over alle aspecten van privacy gaat, ook over zaken als cameratoezicht. Voor het sociale domein, de transities, zijn vooral de onderdelen "gezondheidszorg" en "justitie" van de WBP van belang. (zie dia 'Kamer 1 Normale juridische leven').

De 'Wet publieke gezondheid' noemt Jolanda van Boven een parel, omdat daarmee de wettelijke basis wordt gelegd voor 1 gezin – 1 plan – 1 regisseur. Deze wet zegt dat de verhouding tussen draaglast en draagkracht van de jeugdige én het gezin waartoe hij behoort, moet worden geschat. Daarbij gaat het niet alleen om de lichamelijke en geestelijke gezondheid, maar ook om de sociale context. En dat kan alleen als er daadwerkelijk interdisciplinair wordt samengewerkt en gegevens worden gedeeld.

Apothekers, artsen, fysiotherapeuten, gezondheidszorgpsychologen, psychotherapeuten, tandartsen, verloskundigen en verpleegkundigen staan genoemd in de Wet BIG (Wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg). Bij de vraag om gegevens te delen, willen deze 'Biggers' zich nog wel eens beroepen op hun geheimhoudingsplicht. Dat is onterecht, ook zij moeten samenwerken en gegevens delen.

Maar wanneer deel je nu gegevens en hoe doe je dat? Daarbij benadrukt Jolanda van Boven dat het steeds om twee dingen gaat: het toepassen van de principes van het Juridisch Zwitsers Zakmes en de mantra 'motiveren en documenteren'.

HET JURIDISCH ZWITSERS ZAKMES

Als je gegevens wilt delen, redeneer dan steeds langs de drie principes van het Zwitsers Zakmes:

- a) Subsidiariteit. Met andere woorden 'kan het een tandje minder?'. Met welke minst ingrijpende maatregel kun je ook je doel bereiken?
- b) Proportionaliteit. Met andere woorden 'is het in proportie?'. Is er een verhouding tussen de maatregel en het doel?
- c) Doelmatigheid. Is de meest geschikte maatregel getroffen?

Het gaat er dus om dat je helder bent over je doel. Dat doe je door argumenten te hebben bij bovenstaande drie principes en door onderstaande aspecten in acht te nemen.

MOTIVEREN EN DOCUMENTEREN

Jolanda van Boven benadrukt dat het vastleggen van je professionele overwegingen noodzakelijk is. Daarbij horen geen conclusies, maar wel hoe je tot die conclusie bent gekomen. Het geen tijd hebben voor het opschrijven van je argumenten is geen excuus. De rechter zal beoordelen hoe je als professional je weg van A naar B hebt bewandeld. En wat er niet staat, is niet te beoordelen en dus niet gebeurd.

WAT ALS

Maar wat nu als de cliënt zegt dat hij geen bemoeienis wil. Ook dan moet je eerst de gewone weg bewandelen (zie dia het 'Normale juridische leven'). Maar er zijn eventueel ook andere gereedschappen beschikbaar (zie de dia's over 'Het bijzondere juridische leven'):

- De 'Handreiking gegevensuitwisseling in het kader van bemoeizorg' en het instrument 'Samenwerken in de Jeugdketen', maakt het mogelijk om gegevens te delen zonder dat dit van te voren wordt afgestemd.
- Het 'transparantie-beginsel' betekent dat mensen het recht hebben om te weten wat er waar vastligt en wat wordt uitgewisseld tussen wie. Artikel 31 van de WBP geeft de mogelijkheid gegevens vast te leggen op grond van de eigen waarneming zonder de betrokkene op de hoogte te stellen. In artikel 43 van de WBP staat dat je in een aantal specifieke situaties geen informatie en inzage hoeft te geven en toestemming te vragen. Dan gaat het om het voorkomen van strafbare feiten, bescherming van de betrokkene en het belang van rechten en vrijheden van anderen.

Het transparantie-beginsel is iets anders dan toestemming vragen. Als je toestemming vraagt, ben je de bal als professional kwijt. Als iemand jou om een voorziening vraagt, is het ook gewoon logisch dat je daar de benodigde gegevens bij haalt, daar hoeft je geen toestemming voor te vragen. Het gaat erom dat je transparant bent: vertel de betrokkene wat je gaat doen. Maar ga niet doen alsof mensen een keus hebben, als dat niet zo is.

Wat nu nog voorkomt is dat organisaties hun cliënten een handtekening vragen voor het mogen opvragen van gegevens. Dat is feitelijk een blanco cheque met een schijnhandtekening. De rechter zal dat afkeuren want de cliënt wist op dat moment niet op welke gegevens zijn handtekening betrekking had.

Naast artikel 43 van de WBP is er nog een mogelijkheid om het transparantie-beginsel in te perken: je kunt je gegevens wegzetten in je persoonlijke werkaantekeningen. Reserveer daarvoor een 'klein hoekje' in het registratiesysteem dat je gebruikt en zorg ervoor dat collega's er ook in kunnen kijken. Maar let op dat het niet te groot wordt en dus een schaduw dossier wordt. Zie het als je persoonlijke logboek.

WE KOMEN ER ECHT NIET UIT

Als het echt niet lukt om gegevens te delen omdat een organisatie daar bijvoorbeeld niet aan meewerkt, dan is het van belang dat er een structuur is (zie dia 'Spinnenweb' van diapresentatie 2) waarmee de professionals weten dat ze in hun handelen gesteund en gedekt worden door hun meerderen en dat ze naar deze meerderen kunnen opschalen. Jolanda van Boven adviseert om dat op regionaal niveau vorm te geven en het te uniformeren.

ALLERHANDE TIPS EN ADVIEZEN

- Need-to-know en Nice-to-know. Let steeds op dat wat je aan anderen vertelt echt nodig is voor het uitoefenen van je professie. Nog te vaak praten professionals over cliënten terwijl dat niet echt noodzakelijk is, zoals in de sfeer van “nu ik je toch even spreek”
- Als een buurvrouw of familielid van een betrokkene jouw informatie over de betrokkene geeft, wil dat niet zeggen dat je als wederdienst informatie terug moet geven. Redeneer ook hier weer langs het Zwitsers zakmes en gebruik je professionele kader.
- Als je hebt geregeld dat een vrijwilliger iemand thuis helpt bij bijvoorbeeld de financiële administratie, is het verstandig de geheimhoudingsplicht vast te leggen. Als je als organisatie vrijwilligers aan je verbindt, moeten de vrijwilligers zich wel bewust zijn van de regels van de professionele organisatie.
- Bij het samenwerken in sociale teams is het verstandig de manier van samenwerken vast te leggen in een convenant.
- Richt een T-shaped teamdossier in. Zorg ervoor dat alle professionals van het sociaal team in een gezamenlijk deel van elke situatie kunnen (dit is de horizontale balk van de T, over kokers en disciplines heen). Zo kun je congruent handelen. Daarnaast is het van belang dat iedereen een eigen deel heeft (de staander van de T).
- Vertrouwelijke informatie van cliënten, inclusief verslagen over de cliënt, kan gewoon over de mail verstuurd worden. Het is net zo veilig als per post of per fax, eigenlijk veiliger. Want door wie en waar wordt een brief geopend en is er wel iemand bij de fax als daar een vertrouwelijk verslag over iemand uitrolt?

MR. J.J.A. VAN BOVEN

Jolanda van Boven is jurist en directeur van VAN BOVEN Juridisch Adviesbureau in Arnhem. Ze is gespecialiseerd in gezondheidsrecht gericht op zorgaanbieders in de eerste- en tweedelijns gezondheidszorg. Daarnaast heeft ze expertise op het gebied van privacy in keten- en netwerksamenwerking. Dit betreft zowel samenwerking in de gezondheidszorg als in het publieke domein zoals Centra voor Jeugd en Gezin, Openbare geestelijke gezondheidszorg en Veiligheidshuizen. Jolanda van Boven is mede-oprichter van de Leertuin Samenwerken aan Zorg & Veiligheid.

Assen, 16 januari 2014
Judith Otte, senior adviseur STAMM